

שם. ו. כל תלמיד חכם³¹ שנמצא רבב על בגדיו חייב מיתה, שנ³² כל משנאי אהבו מות, אל תקרי משנאי אלא משנאי, שהוא נמאס ונבזה בעיני הבריות ומבזה תורתו. בד"א בבגד העליון, אבל בבגד התחתון אינו עובר אלא אם כן נמצא עליו שכבת זרע. וגנאי הוא לתלמיד חכם שיצא לשוק במנעלים המטולאים, והוא שיהיה טלאי על גבי טלאי. אי זה הוא תלמיד חכם שמחזירין לו אבדה בטביעות עין, זה המקפיד על חלוקו והופכו. ואי זה הוא תלמיד חכם שראוי למנותו פרנס על הציבור, זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו במסכת כלה, שהיא ברייתא שאינה ידועה לכלל³³. ואי זה הוא תלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו, זה שמניח חפציו ועוסק בחפצי שמים.

פרק ט"ז, כל כתבי הקודש

הלכה א. א. כל כתבי הקודש¹, שהם תורה נביאים וכתובים, מצילין אותן בשבת מפני הדליקה. ואם היו כתובים תרגום או בשאר לשונות אין מצילין אותן, אבל טעונין גניזה בחול שלא יתבזו, כדברי רבינו יצחק. ומז"ה אומר שאם היו כתובין בשאר לשונות מצילין אותן בשבת, וכדברי רבינו יצחק נראה ל² כמבואר בקונטרס הראיות³. ב. תרגום הכתוב בתורה⁴, כגון יגר שהדוּתא וכגון תרגום שבספר עזרא ושבספר דניאל, הרי הן כשאר כתבי הקודש הכתובין בלשון הקודש. ג. להיכן מצילין⁵, למבוי שאינו מפולש שהוא מוקף⁶ שלש מחיצות ויש לו לחי בפתחו, ואע"פ שלא עירבו בו ולא שיתפו בו, מפני כבוד הספרים התירו להוציאן מן הדליקה להוציאם⁷ שם דרך חצירות אם הוצרך לכך, כמו שביאר מז"ה⁸. ד. הברכות והקמיעין⁹ אע"פ שיש בהן אותיות שלשמות ומעניינות הרבה שלתורה, אין מצילין אותן מפני הדליקה

בשבת אלא¹⁰ למבוי שלא שיתפו בו נשרפין הן ואזכרותיהן. וכשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מכל דבר המאבדן. ואע"פ שאין מצילין אותן בשבת, בחול מצילין אותן וטעונין גניזה, שאפילו היה כתוב השם על ידות הכלים יגרד מקום השם ויגנוז אותו, כמו שמבואר בפרק במה אשה יוצאה¹¹. ה. הרי שהיה השם כתוב על בשרו לא יעמד במקום הטנופת, וכן לא ירחץ ולא יסוך שלא ימחק את השם. נודמנה לו טבילה שלמצוה יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף, ואע"פ שנמחק בטבילתו אינו אלא כדרך גרמא. ואם היה גמי מצוי לו כורך עליו גמי, שלא יעמוד בפני השם ערום. ואל יהדק את הגמי, שלא יחוך בטבילה, ואם אין לו גמי מניח ידו עליו. ואל יחזר אחר גמי, לפי שטבילה בזמנה מצוה, והוא שיהיה הדיו לת שאינו חוצץ בטבילה, וזה מבואר לפנינו בפרק זה¹². ו. ספר תורה¹³ שבלה או שנמחק, אם יש בו כדי ללקט שמוני' וחמש אותיות, שכן יש בפרשת ויהי בנסוע הארון, שהוא חשוב ספר תורה לעצמו, הרי זה מצילין אותו מפני הדליקה בשבת, ואם לאו אין מצילין אותו. ואף כשיש בו שמונים וחמש אותיות, אם היו האותיות מפוזרות¹⁴ אין מצילין אותן, ואם היו האותיות מכוונות ומצטרפות להיות תיבות, אע"פ שהיו התיבות מפוזרות מצילין אותן. וכן אם היו בהן אזכרות של שמות, אע"פ שאין בו ללקט שמונים וחמש אותיות מצילין אותן, הואיל ונכתבו בספר מתחלה כהלכתן. ואף כשאין מצילין אותן טעונין גניזה, ואפי' המקס¹⁵ שלהן שהוא רקבובית טעון גניזה. ז. כל כתבי הקודש¹⁶ ראויין ליכתב בשאר מיני צבעין המתקיימין, כגון סם וסקרא וכיוצא בהן. ומצילין אותן מפני הדליקה אע"פ שכתובין בסם ובסקרא, חוץ מספר תורה¹⁷ ומגלת אסתר שאין נכתבין אלא בדיו, כמבואר בקונטרס הראיות¹⁸. ח. הגליונים¹⁹ שלספרים וספרי המינים²⁰ אין

בכ"פ. אבל למבוי המשותף או לחצר המעורבת כן צריך להצילן, ע"י פרי"ד סא, ב. ומש"כ וכשם שאין מצילין כו' בדף קטז, א. נאמר כן לענין גליונים וספרי מינים. 11 סא, ב. 12 קב, ב. 13 קטז, ב. 14 פסק כרב הונא, וכנ"ד הרמב"ם פכ"ג הכ"ח, ע"ש מ"מ. 15 במשנה לעיל צ, א. 16 קטז, ב. 17 ראה תוד"ה מגילה. 18 בכ"פ נוסף: בראיה ב. 19 קטז, א. 20 בכ"פ נוסף

31 קיד, א. 32 משלי ח, לו. 33 ראה רש"י ותוספות.

1 משנה וגמ' קטז, א. 2 ראה פרי"ד הערה 11. 3 בכ"פ נוסף: בראיה א. 4 קטז, ב. 5 משנה קטז, ב. 6 קיד, ב. 7 בכ"פ וכ"ש: להוליכן, בכי"א: והולכין. 8 ראה פרי"ד הערה 29. 9 קטז, ב. 10 צ"ל: בשבת למבוי שלא שיתפו בו, אלא נשרפין כו', וכ"ה

בכ"פ. אבל למבוי המשותף או לחצר המעורבת כן צריך להצילן, ע"י פרי"ד סא, ב. ומש"כ וכשם שאין מצילין כו' בדף קטז, א. נאמר כן לענין גליונים וספרי מינים. 11 סא, ב. 12 קב, ב. 13 קטז, ב. 14 פסק כרב הונא, וכנ"ד הרמב"ם פכ"ג הכ"ח, ע"ש מ"מ. 15 במשנה לעיל צ, א. 16 קטז, ב. 17 ראה תוד"ה מגילה. 18 בכ"פ נוסף: בראיה ב. 19 קטז, א. 20 בכ"פ נוסף

מצילין אותן מפני הדליקה [* בשבת] אלא נשרפין הן ואזכרותיהן, ובחול מצילין אותן, [וגונוין אותן]²⁰א, שהרי אמרו ספר תורה שנמצא ביד מין יגנו, כמו שביארנו בפרק השולח גט²¹. ויש לשאול על ספרי הגוים²² שכותבין היום בלשונם, והם כתבי הקודש שלנו, אם טעוין גניזה בחול ואם יש לחוש על אזכרותיהן שלא לישבע בהן לשקר ושלא למחוק אותם, שהמחוק את השם עובר, ונראה בעיניי להחמיר בדבר, כמבואר בקונטרס הראיית²³. ט. אסור²⁴ ליכנס בבתי ע"ז, אבל מקום כינוס המינין²⁵, שאינו בית ע"ז, יש מחכמי התלמוד²⁶ שהיו נכ[נ]סין שם, ויש שהיו נמנעין²⁷, לפי (שהוא) [* שהיו] נושאים ונותני' עמהן, ופעמים שהיו מסכנין אותן. ז. כתבי הקודש שאמרנו הם תורה נביאים וכתובים, ואין קורין בכתובים בשבת²⁸, לפי שאדם נמשך בקריאתן והוא מתבטל מלשמוע הדרשה שהיו דורשין בשבתות. ומותר לקרוא בהן אחר אכילה²⁹ שאינו זמן הדרשה, אבל קודם אכילה אין קורין אותן אלא בתורה [וב]נביאים (וכתובים)³⁰ שהיו מפטירין בהן. ואע"פ שאין קורין בכתובים, שונין בהן ודורשין בהן. ואם הוצרך להם פסוק מביא ספר ורואה בו. יא. מצילין תיק הספר³¹ עם הספר ותיק התפילין עם התפילין, ואע"פ שיש בתוך התיק מעות. ה ל כ ה ב. א. מצילין³² מזון שלש סעודות, הראוי לאדם הראוי לבהמה לבהמה, והוא שנפלה דליקה בלילי שבת קודם שאכל שצריכין לו ג' סעודות, (אם) [* אבל] אם נפלה דליקה בשחרית מצילין מזון שתי סעודות. נפלה במנחה מצילין מזון סעודה אחת. להיכ³³ הוא מציל להצר המעורבת כהלכתה. ואם תאמר³⁴ אם כן יציל כל מה שירצה, גזרו חכמים מתוך שאדם בהול על ממנו שמא יבוא לכבות לפיכך אינו מציל אלא כדי ספוקו, והשאר מתייאש ממנו. ב. מצילין³⁵ סל מלא ככרות, אע"פ שיש שם מזון

מאה סעודות, בין שהיו הככרות מקובצין בסל³⁶ בין שהוא מקבץ אותן מעט מעט בסל, הואיל ומציל בכלי אחד ואינו צריך להוציא ולחזור ולהוציא הרי זה מותר. וכן מצילין עגול שלדבילה וחבית שליין כל מה שהוא. ג. וכן³⁴ אם נשברה לו חבית של יין בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה, שיכול להציל בכלי אחד אפי' מאה סעודות, ובלבד שלא יביא עוד כלים אחרים ללקוט הקלות או לקבל היין המתפזר בגג, שלא התירו יותר מג' סעודות אלא בכלי אחד, לפי שאדם בהול על ממנו, ושם יביא כלים דרך רשות הרבים. ולא יספג ביין לשרות הספוג ביין ולהטיפו בכלי, וכן לא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שעושה בחול, כמו שמבואר לפנים בפרק חבית³⁷. ד. אם יש לו אורחים³⁸ יכול להציל בהרבה כלים לפי צורך האורחים, ולא יציל ואחר כך יזמין האורחים, אלא יזמין האורחים תחלה ואחר כך יציל מה שצריך להם, ומותר להערים בכך, שאע"פ שהוא יודע שאינן רוצין לוכל מזמנן ומציל³⁹ לכל אחד מזון שלש סעודות⁴⁰. ה. וכן רשאי⁴¹ לומר לאחרים בואו והצילו לכם, וכל אחד ואחד רשאי להציל לעצמו כל מה שירצה, שלא אסרו להציל יותר משלש סעודות אלא לבעל הבית שהוא בהול על ממנו, אבל אחרים אינן בהולים ואינן חפצים לכבות את הדליקה, שהן [רוצין] לזכות מן ההפקר, וכל מה שמצילין הן שלהם מן הדין בין בדליקה בין בחבית שנשברה, ולפיכך אינו אומ' הצילו [לי אלא הצילו] לכם. ובין שאומר להם בעל הבית בין שאינו אומר להם הרי אילו מצילין לעצמן כל מה שירצו, כמו שביאר מ"ה בפסקיו⁴². אם לא היו רוצים אילו האחרים המצילין לזכות בממון שלאחרים מחזירין הכל לבעל הבית, ואם לא היו רוצים לוותר על טרחם עושין עמו חשבון לאחר השבת ונוטלין שכרן ואין זה כנוטל שכר [* פעולת] שבת⁴³ שהרי הוא שלו מן הדין.

ה ל כ ה ב. א. מצילין³² מזון שלש סעודות, הראוי לאדם הראוי לבהמה לבהמה, והוא שנפלה דליקה בלילי שבת קודם שאכל שצריכין לו ג' סעודות, (אם) [* אבל] אם נפלה דליקה בשחרית מצילין מזון שתי סעודות. נפלה במנחה מצילין מזון סעודה אחת. להיכ³³ הוא מציל להצר המעורבת כהלכתה. ואם תאמר³⁴ אם כן יציל כל מה שירצה, גזרו חכמים מתוך שאדם בהול על ממנו שמא יבוא לכבות לפיכך אינו מציל אלא כדי ספוקו, והשאר מתייאש ממנו. ב. מצילין³⁵ סל מלא ככרות, אע"פ שיש שם מזון

37 קמג, ב. 38 קיו, ב. 39 כר' יוסי בר יהודה וכפרש"י. והרמב"ם בפכ"ב הט"ז משמע דמפרש דאם הערים וקלט ואח"כ הזמין מותר. ועי' ב"י שלה ומג"א שם סק"ב ובהגר"א סק"ת. 40 בכי"פ נוסף: כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ד. 41 במשנה קכ, א. 42 ראה פרי"ד הערה 79. 43 והנה רבנו פי' דאין כאן שכר שבת משום דשלו הן מן הדין, שהרי זכר מהפקר כמבואר בגמ'. והרמב"ם פכ"ג הכ"ד כ' דאין

בין השיטין: מישאל. 20 אע"פ כי"פ וכי"ש. 21 מה, ב. וראה תוד"ה ספרי מין. 22 בכי"פ נוסף בין השיטין: עובדי ע"ז. 23 בכי"פ נוסף: בראיה ג. 24 קטז, א. 25 בכי"פ בין השיטין: מישאל. 26 שמואל ורב יוסף. 27 רב ורבא. 28 ראה רש"י במשנה, קטז, א. 29 קטז, ב. 30 טעון מחיקה, וכן בכי"פ כי"פ וכי"ש. 31 משנה קטז, ב. 32 משנה קיו, ב. 33 משנה קכ, א. 34 גמ' קיו, ב. 35 משנה קכ, א. 36 גמ' שם.

וקראת לשבת עונג, ואומר⁵⁶ אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. וכל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו, שנ' ⁵⁷והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. אם היה עני יעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות, ואעפ"כ עושה דבר מועט בתוך ביתו לכבוד השבת. אמרו חכמים הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים, וזה מבואר בפרק ערבי פסחים⁵⁸. יא. וחייב אדם⁵⁹ לאכל שלש סעודות בשבת. ויקדים אכילתו בשבת⁶⁰ יותר ממה שהוא רגיל, ואם אינו מתאוה לאכל יאחר כדי שיאכל סעודת שבת בתאוה. וכל האוכל⁶¹ שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, מחבלו שלמשיח וממלחמת גוג ומגוג ומדינה שלגהינם. ובתלמוד ארץ ישראל נמצא בפרק שלישי [דתענית]⁶², שאסור להתענו' בשבת עד שש שעות. יב. ביום הכיפורים⁶³ שאין בו אכילה ושתייה אמרה תורה כבדהו בכסות נקייה, שנ' ⁶⁴ולקדוש ה' מכובד. יג. לעולם⁶⁵ ישכים אדם להוצאת שבת, שנ' ⁶⁶והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, מכיון שהוא יום ששי יכינו לאלתר. והזריזין⁶⁷ מקדימין למצוות, שנ' ⁶⁸וישכם אברהם בבקר. יד. וחייב⁶⁹ אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, שנ' ⁷⁰לחם משנה, ואוחז בידו שתים ובוצע באחת⁷¹, ואם בא לידו ככר שלעירוב שצריך לאוכלו מצוה לבצוע בו, הואיל ונעשית בו מצוה אחת תיעשה בו מצוה אחרת. טו. ואפילו אדם חשוב מצוה להתעסק בצרכי שבת, שכן בכל המצוות מוטב שיעשה אדם המצוה על ידי עצמו ממה שיעשה על ידי שלוחו, כמו שמבואר בפרק האיש מקדש⁷². ויש מגדולי החכמים⁷³ שהיו יושבין על כסא שלשן כדרך חשיבותן והיו מסיקין את האור לתבשיל⁷⁴ שבת. ויש⁷⁵ שהיו מתעסקין בשאר צרכי הסעודה. ויש

ו. בעל הבית שבא להציל מזון שלש סעודות רשאי להציל מכל מין ומין, שאם הציל בשר מזון שלש סעודות יכול לחזור ולהציל דגים, שיכול לומר בדגים אני חפץ יותר מן הברר, וכן כל מין ומין, כמו שביאר מו"ה בפסקיו⁴⁴. ז. הציל פת הדראה⁴⁵ מציל פת נקייה, [אבל] אם הציל פת נקייה מזון שלש סעודות אינו מציל פת הדראה. ואינו מציל משבת ליום טוב שהוא אחר השבת ולא משבת זו לשבת אחרת. ומו"ה [אומר] שמותר להציל ביום הכפורים לצורך [*מוצאי] יום הכיפורים שהוא חול. ולי נראה שאסור להציל ביום הכיפורים⁴⁶, כמבואר בקונטר' הראיו⁴⁷. ח. וכן⁴⁸ מותר להציל לחצר המעורבת כלי תשמישו הראויין לו להשתמש בהן בשבת, כגון קערות וכוסות וקיתונות וכיוצא בהן, אבל לא שדה תיבה ומגדל⁴⁹ וכיוצא בהן או פרקמטיא שאין[נ] כלי תשמישו. וכן לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ומוציאן דרך מלבוש, ועוד חוזר ולובש ומוציא⁵⁰. ולא נתנו שיעור במלבושיו ובכלי תשמישיו כמו שאמרו באוכלין שלש סעודות, לפי שתשמישיו ומלבושיו כולן ראויין לו, ואומר לאחרים [בואו והצילו עמי הואיל והוא רשאי להציל כל מה שירצה רשאי לומר לאחרים]⁵⁰ הצילו עמי ואינו צריך לומר הצילו לכם⁵¹ כדרך שאומר באוכלין, כמו שמבואר בקונטרס הראיות⁵². ט. שכח פת בתנור⁵³ וקדש עליו היום מציל שלש סעודות, וכשהוא רודה אל ירדה במרדה שרדית הפת אסורה מדברי סופרים, אל[א] רודה בסכין על ידי שינוי ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. ומציל כל אחד לעצמו מזון שלש סעודות אם הן צריכין, כדרך שמציל בעל הבית, שאיסור הרדייה שוה הוא בין לבעל הבית בין לאחרים, כמו שביאר מו"ה בפסקיו. י. חייב אדם⁵⁴ לענג את השבת במיני מאכלים יפים כל אחד לפי כחו, שנ' ⁵⁵

57 תהלים לו, ד. 58 פסחים קיב, א. 59 קיז, ב. 60 קיט, א. 61 קיח, א. 62 השלמתי לפי הענין. והוא שם בהלכה יא, והובא לפנינו ברי"ף ורא"ש בפ"ק. 63 קיט, א. 64 ישעיה נח, יג. 65 קיז, ב. 66 שמות טז, ה. 67 פסחים ד, א. 68 בראשית כב, ג. 69 קיז, ב. 70 שמות טז, כב. 71 ראה מש"כ רבנו בברכות פ' כיצד מברכין ה"א והערה 59. 72 קדושין דף מא, א. 73 דף קיט, א, ר' אבהו הוה יתיב כו'. 74 בגליון כתב יד פריס גוסף: לצורך. 75 שם.

זה שכר שבת, שהרי אין שם מלאכה ולא איסור שלא הוציאו אלא במקום מעורב, וע"ש מ"מ ומג"א שלד ס"ק יב. 44 ראה שם הערה 83. 45 קיז, ב. 46 ראה פרי"ד הערה 36. 47 בכ"פ גוסף: בראה ה. 48 במשנה קכ, א. 49 כ"כ בפרי"ד. 50 כ' פרי"ד דאף לר' יוסי חוזר ולובש, ולא פליג רק בשיעור לבישה בב"א דמותר רק בייח כלים ולת"ק אין שיעור במלבושיו, ע"ש. 50 א ע"פ כ"פ וכ"ש. 51 ראה פרי"ד ומ"ב שלד ס"ק כא. 52 בכ"פ גוסף: בראה ו. 53 קיז, ב. 54 קיח, א—ב. 55 ישעיה נח, יג. 56 שם יד.

הזמירות⁸⁷ בכל יום, כגון אותם ההלולים שהם בסוף ספר תהלים. והקורא הלל בכל יום, כגון הללויה הללו עבדי ה', הרי זה מחרף ומגדף הואיל וקורא אותו בלא עתו נראה כמזמור לשיר. כד. מצוה⁸⁷ להתפלל עם דמדומי חמה בשחרית אחר הנץ החמה מיד, ובמנחה סמוך לשקיעת החמה כשהיא אדומה, שנאמר⁸⁸ ייראוך עם שמש. כה. אמרו חכמים⁸⁷ יהא חלקי עם מיתי בדרך מצוה. וכן יהא חלקי עם מכניסי שבת בטיבירה [שהוא מקום עמוק], ומוציאי שבת בציפורי שהוא הר מגולה. [* וכן יהא חלקי ממשיבי בית המדרש ולא ממעמידי בית המדרש]. וכן יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה. וכן יהא חלקי ממי שחושדין אותו בדבר ואין בו. כז. כל העונה⁸⁹ אמן יהא שמיה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו, שנ' ⁹⁰ בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו את ה'. וכל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, שנ' ⁹¹ פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים אלא שומר אמונים⁹². כח. לא חרבה⁹³ ירושלם אלא בשביל שחללו בה את השבתות, שנ' ⁹⁴ ומשבתותיי העלימו עיניהם ואחל בתוכם. וכן מפני שביטלו קרית שמע שחרית וערבית, שנ' ⁹⁵ ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, וכתוב בתריה⁹⁶ לכן גלה עמי מבלי דעת. וכן מפני שבזו בה תלמידי חכמים, שנ' ⁹⁷ ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובזוים את דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בהם לאין מרפא, שכל המבזה תלמידי חכמים אין רפואה למכתו. וכן מפני שהשוו בה כקטון כגדול, שנ' ⁹⁸ והיה כעם ככהן כעבד כאדוניו, וכתוב בתריה⁹⁹ הבוק תבוק הארץ. וכן מפני שביטלו בה תינוקות שלבית רבן. ואין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות שלבית רבן, שהוא הבל שאין בו חטא. וכל עיר שאין בה תינוקות שלבית רבן מחרים¹⁰⁰ אותה. ואין מבטלין תינוקות שלבית רבן אפילו לבנין בית המקדש. כח. מדיחין כלים בשבת לצורך

שהיו מתעסקין בהדלקת הנר. ויש שהיו מתעסקין להרבות ולקנות מיני מאכלים יפים. ויש שהיו מתעטפין סמוך לחשיכה ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלכה. טו. ומצוה לרחוץ אדם פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, כמו שמבואר בפרק במה מדליקין⁷⁶. יז. ובתלמוד ארץ ישראל⁷⁷ בפרק ראשון שלתעניות⁷⁸ שאסור לארוס אשה בערב שבת וכן לדברי תורה⁷⁹. ונראה הדבר שממעטין בדברי תורה כדי להתעסק בצרכי שבת⁸⁰. יח. אמרו חכמים⁸¹ שני מלאכים מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. מצא נר דולק ושולחנו ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומ' יהי רצון לשבת אחרת [* כן] ומלאך רע אומר אמן בעל כרחו. ואם לא מצא כך מלאך רע אומר יהי רצון לשבת אחרת [* כן] ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו. יט. כל המתפלל⁸² בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנ' ⁸³ ויכולו, אל תקרי ויכולו אלא ויכלו, ואפי' יחיד המתפלל צריך לומר ויכולו. כ. לעולם יסדיר אדם שולחנו בערב שבת, ואפילו אינו צריך אלא לכזית. וכן יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת, ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית. ויש מגדולי החכמים⁸⁴ שהיו עושין הכנה גדולה לצורך מוצאי שבת, ואע"פ שלא היו אוכלין ממנו אלא דבר מועט כדי לכבד את השבת ביציאתו. כא. אמרו חכמים עשירים שבבבל⁸⁵ במה הם זוכין בעשרם, מפני שמכבדין את התורה שהיה שם מקום תורה. ו(מ)בארץ ישראל במה הן זוכין, מפני מעשרות ותרומות שהן זריזין בהן, ובשאר ארצות במה הן זוכין מפני שמכבדין את השבת. כב. ואסור לאדם לקבוע סעודתו בשבת בעת שהחכם יושב ודורש בבית המדרש. ושתי משפחות גדולות היו בירושלם, אחת קובעת סעודתה בערב שבת ואחת קובעת סעודתה בשבת, ושתיהן נעקרו כמו שמבוי בפרק השולח גט⁸⁶. כג. מצוה לומר פסוקי

83 בראשית ב, א. 84 שם בגמ' ר' אבהו. 85 קיט, א. 86 גיטין לח, ב. 87 קיח, ב. 88 תהלים עב, ה. 89 קיט, ב. 90 שופטים ה, ב. 91 ישעיה כה, ב. 92 ראה דק"ס. ולפנינו: שאומרים אמן. 93 שם. 94 יחזקאל כב, כו. 95 ישעיה ה, יב. 96 שם יג. 97 דה"ב לו, טו. 98 ישעיה כה, ב. 99 שם ג. 100 כרבינא, וראה רמב"ם וקס"מ ת"ת פ"ב ה"א.

76 כה, ב. 77 בכ"פ נוסף: נמצא. 78 ה"ח. תימה הוא דהלא מבואר בירושלמי שם: הדא דאת אמר שלא לעשות סעודת ארוסין הא לארס יארס. שו"ר דכבר עמד ע"ז המג"א רמ"ט סק"ג, ע"ש. 79 לפנינו בירושלמי ליתא: וכן לד"ת, אבל כך היה הגי' גם לפני האו"ז ח"ד סי' פט, ועי' מש"כ בזה באהצו"י לר"ב דטנר. 80 רמ"א ס"ס רנא, וע"ש בביאור הלכה. 81 קיט, ב. 82 שם.

בשבת אסור לומר לו כבה, אמירה¹⁰⁹ לגוי [*שבות], והתירו בדליקה לומר כל המכבה אינו מפסיד. אבל בשאר מלאכות אסור לומר בפני הגוי כל העושה מלאכה זו אינו מפסיד, שלא התירו דבר זה אלא בדליקה כמו שביאר מו"ה¹¹⁰, וכן מבואר בפרק המדיר¹¹¹. ד. ישראל קטן¹¹² שבא לכבות אין שומעין לו, מפני שאתה מצווה על שביתתו והואיל והוא עושה על דעת אביו שרואה פני אביו ומכיר דעתו שנוח לו לכבות הרי הוא כאילו אביו מצוה, והתורה אמרה¹¹³ אמור ואמרת להזהיר גדולים ועל הקטנים. ואם לא היה אביו מצווה וגם לא היה עושה על דעת אביו, אלא מעצמו היה תולש עשבים בשבת או אוכל גבילות וכיוצא בהן משאר איסורין, אין בית דין מצווין להפרישו. ומעשה היה שנאבדו המפתחות שלבית המדרש [*בשבת ברשות הרבים] והתירו חכמים להוליך שם קטנים וקטנות לשחוק שם, ושם בדרך שחיקתן ימצאו אותן ויוליכו אותן לבית המדרש, שכל מה שהן עושין מעצמן אין הגדולים מוזהרין עליהן, כמו שמבואר ביבמות בפרק חרש¹¹⁴, וכבר ביארנו שם ענין זה.

ה ל כ ה ד. א. כופין¹¹⁵ קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחז בקורה, ועל צואת התרנגולין¹¹⁶ העומדת באשפה שבחצר בשביל שלא יתלכלך בה הקטן, שהקטנים מצויין שם. ואם היתה צואה עומדת בחצר במקום שרגילין לעמוד בני אדם¹¹⁷ מותר לטלטל הצואה עצמה, שכל דבר מאוס¹¹⁸ מותר אדם לטלטלו כדי להשליכו מלפניו, בין אם היה עומד בכלי בין אם היה עומד בלא כלי. וכן צואת האדם מותר לטלטלה בכל מקום לפי שהיא מוכנת להאכילה

השבת. כיצד אכל בהן בלילי שבת¹⁰¹ מדיחן כדי שיאכל בהן שחרית, בשחרית מדיחן כדי שיאכל בהן במנחה¹⁰², במנחה לא ידיחם אלא כוסות וקיתונות, וצלוחית מדיחן כל היום כולו שאין קבע לשתייה.

ה ל כ ה ג. א. פורסין¹⁰³ עור רך שלגדי על גבי שדה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור מצד אחד, מפני שהוא מחרך ומעכב את הדליקה מלעבור. וכן עושין מחיצה בכל הכלים, ואפי' בכלי חרש חדשים מלאים מים, בשביל שלא תעבור הדליקה, ואין חוששין שמא יבקעו ויכבו הדליקה, לפי שגרם כיבוי מותר. וכן טלית שאחז בה אור [מצד אחד]^{103א} נותן עליה מים מצד אחד ואם כבתה כבתה¹⁰⁴. [ואם רצה פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה]^{103א}. וכן ספר תורה שאחז בו את האור גוללו וקורא בו ואם כבה כבה. ב. נר¹⁰⁵ שעל גבי טבלה, אם הניחה שם על דעת שתעמוד שם בשבת נעשית טבלה זו בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כל עיקר. ואם לא הניחה מדעת, אלא שכחה שם, אם היתה פתילה שלשעוה או נר גדול שיש בה שמן מעט שאיפשר שתיפול ולא תכבה ולא ישפך שמנה¹⁰⁶, הרי זה מנער את הטבלה והיא גופלת, ואם כבתה כבתה, שהרי אינו מתכוין לכבות, ודבר שאינו מתכוין מותר. אם היה נר מלא שמן, שאי אפשר שלא תכבה בנפילתו, הרי זה אסור כמבואר בקונטרס הראיות¹⁰⁷. נר שאחורי הדלת¹⁰⁵ אסור לו לפתוח ולנעול כדרכו, ואפילו ברוח מצויה, גזירה רוח מצויה משום רוח שאינה מצויה שהוא מכבה בודאי, אלא יזהר בשעה שפותח ונועל. וכן אסור לפתוח דלת כנגד המדורה בשבת ואפי' ברוח מצויה. ג. נכרי¹⁰⁸ שבא לכבות את הדליקה

כ"פ וכי"ש. 104 ראה פרי"ד הערה 88. 105 קכ, ב. 106 וכמש"כ התוס' דמיירי דליכא שמן בנר, דאי איכא שמן בנר חייב שהרי שופך ממנו והוי כמסתפק ממנו דחייב משום מכבה. וכ"כ הר"ן דמיירי בנר של חלב או של שעוה, דאי בנר של שמן כיון שא"א שלא ישפך ה"ז חייב משום מכבה. וראה ח"י הרשב"א ומאירי ומ"מ פ"ב ה"ו. 107 בכ"פ נוסף: בראיה זו. 108 משנה וגמ' קכא, א. 109 בכ"פ: משום אמירה. 110 ראה פרי"ד הערה 98. 111 ע, ב. 112 משנה וגמ' קכא, א. 113 ויקרא כא, א. 114 קיד, א. 115 משנה קכא, א. 116 גמ' שם, ב. 117 בגמ' שם, ותיפוק ליה דהוה גרף של רעי כו'. 118 שם, והוא עכבר דאשתכח כו'.

101 קית, א. 102 לפנינו בברייתא: שחרית מדיחן לאכול בצהרים, בצהרים מדיחן לאכול במנחה, ולפי זה הברייתא אתיא כר' חידקא דחייב בארבע סעודות. וכן מצאתי בדק"ס שבי' דברי"ף כו' יש כאן הוספת הרשב"ם בזה"ל: ואני שמואל מוסיף דהך ברייתא כר' חידקא דקא חשיב הדחת שחרית צהרים ומנחה. וכיון שרבנו פוסק כרבנן דג' סעודות חייב אדם לאכול בשבת ולא ד', אי"כ נקט רב ג"פ וכמש"כ המאירי דג' סעודות הם זמנן ערבית שחרית ומנחה. שו"ר בתורי"ד שבי' דברייתא אפי' כרבנן אתיא דאע"ג דלא מחייב אלא בג' סעודות אם הוא רוצה לאכול ארבע רשאי להדיחן, ע"ש. ועי' ראב"ה סי' רנ"ג ובהערות שם. 103 משנה קכ, א. 103א ע"פ

לכלבים. ב. וכן כופין¹¹⁹ קערה על עקרב שלא ישך. וכל המזיקין¹²⁰ נהרגין בשבת, שהרי אינו צריך להריגתן אלא שלא יזיקו, וכל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ומפני הנזק התיירו חכמים לכתחלה¹²¹ כמבואר בקונטרס הראיות¹²². וכן הגחלת¹²³ שהיא ברשות הרבים מותר לכבותה שלא יזוקו בה רבים, שהרי כיבוייה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ומפני נזק הרבים התיירו לכתחלה, כמבואר בקונטרס הראיות¹²⁴. וכן קוץ שהיה ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות, ואם היה בכרמלית מוליכו אפילו כמה אמות, וענין זה מבואר בפרק כירה¹²⁵. ג. ומותר לדרוס הרוק¹²⁶ בשבת ואפילו בכונה, ואין לחוש משום משה גומות שהרי אינו מתכוין לכך ודבר שאינו מתכוין מותר, כמו שביאר מו"ה. [* והקרונות מותר לטלטלם בשבת והוא שניטלים באדם אחד אבל אם ניטלים בשני בני אדם אסורין¹²⁷]. ד. נכרי שהדליק¹²⁸ את הנר לעצמו משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור, שכל המלאכה שהגוי עושה בשביל ישראל בשבת אסור ישראל ליהנות ממנה בשבת בין אותו ישראל שעושה הגוי בשבילו בין ישראל אחר, כמו שביאר מו"ה¹²⁹. נר הדלק במסיבה, אם רוב גויים מותר ישראל ליהנות בו ואם רוב ישראל אסור ליהנות בו, שבידוע שבשביל הרוב הדליקו הגוי. ואם היו בני המסיבה מחצה גויים ומחצה ישראל הרי זה ספק שמא הדליקו הגוי בשביל ישראל או בשביל הגויים או בשביל אילו ואילו, ואסור ישראל ליהנות בו מספק, ומעשה בחכם אחד¹³⁰ שנמצא בבית גוי אחד והדליק הגוי הנר והחזיר החכם פניו שלא ליהנות ממנו, כסבור שהגוי לצורכו הדליקו, כיון שראה שהביא הגוי כתביו והוא קורא ידע שהגוי לצורך עצמו הדליקו והחזיר החכם פניו ליהנות ממנו. ה. עשה הגוי¹³¹ כבש לירד בו ירד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור. וכן מילא מים להשקות

הגוי את בהמתו משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור. ליקט ועשבים¹³² לבהמתו, מאכיל אחריו ישראל ועומד בפני בהמתו עד שהולכת מאליה על גבי התלושין, אבל לא יעמידנה הוא על גבי העשבי' התלושי' לפי שמותר ישראל להעמיד בהמתו בשבת על גבי עשבים המחוברים ואין חוששין שמא יתלוש לפי שאיסור התלישה חמור בעיניו, אבל אסור להעמיד בהמתו על גבי המוקצה שמא יטלטל המוקצה בידיו לפי שאיסור הטלטול קל בעיניו. בד"א בגוי שאינו מכירו, אבל בגוי המכירו אע"פ שמילא הגוי להשקו' או שליטת הגוי העשבים להאכיל לבהמתו אסור ישראל להאכיל אחריו [או להשקות אחריו]¹³³ בהמתו, הואיל והוא מכירו חוששין שמא ירבה בשבילו. ואם עשה הגוי מלאכה שלא בפני ישראל, אע"פ שהוא מכירו מותר הואיל והיה שלא בפניו אין לחוש שמא ירבה בשבילו¹³⁴. וכן כשהדליק הנר הגוי לצורך עצמו, או כשעשה כבש לירד בו, אע"פ [שעשאו לפני ישראל, ואע"פ] שהיה מכירו, הואיל ועשה הגוי לצורך עצמו מותר ישראל ליהנות בו, ואין לחוש שמא ירבה בשבילו שהרי נר לאחד נר למאה כבש לאחד כבש למאה. ו. ישראל השוחט בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה מותר לבריא לוכל מאותו הבש' חי, שאין לומר בשחיטה שמא ירבה בשבילו, שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. אבל אם בישראל לצורך החולה אסור הבריא לוכל מאותו התבשיל בשבת, שמא ירבה המבשל בשבילו ויבא לידי איסור סקילה, וזה מבואר בפרק ראשון שלחולין¹³⁵. ונראה בעיניי שאם בישראל הגוי בשביל ישראל [* החולה] מותר לבריא אם היה דבר שלא נאסר משום בישולי גויים, והוא שלא היה מכירו הגוי לאותו הבריא, או שהיה שלא בפניו, שמה שעושה הגוי בשביל החולה הרי הוא כעושה בשביל עצמו¹³⁶, כמבואר בקונטרס הראיות¹³⁷. ז. עיר¹³⁸ שישראל וגוים דרים בה ויש בה מרחץ המרחצת בשבת,

וחמשה, ע"ש מש"כ ראה לדבריו. 126 קכב, א. 126א ועיי"ש בהערות. 127 קכב, ב, שמואל איקלע כו'. 128 משנה קכב, א. 129 גמ' שם. 129א ע"פ כ"פ וכי"ש. 130 ע"י מג"א שכה ס"ק כת ובה"ל שם. 131 ע"פ כ"פ וכי"ש. 132 טו, ב. 133 ראה שם דברי תמודות אות עב. 134 בכ"פ גוסף: בראה ט. 135 קכב, א.

119 במשנה שם. 120 קכא, ב. 121 ראה פרי"ד. 122 בכ"פ גוסף: בראה ט. 123 בין של מתכת בין של עץ, דפסק כר"ש. וכ"ה בטוש"ע שלד סכ"ז. והרמב"ם בפ"ב ה"ו פסק רק דבגחלת של מתכת מותר דפסק כר"י במלאכה שא"צ לגופה. 124 מב, א. 125 קכא, ב. 125א וזה לפי פירוש רש"י ורי"ד, אבל הר"ן כתב לדעת הרמב"ן דשני בני אדם לאו דחקה, וה"ה בארבעה

דורכים גתות בשבת, וכדי לגדור הדורות עשו סייג לתורה והחמירו להם שלא לטלטל כל דבר שאינו צריך לו, שמא יטלטלנו מרשות היחי לרשות הרבים. והעמידו התקנה בענין זה ואסרו להם לטלטל אבנים ועצי שאין בהן תורת כלי לגמרי, ואע"פ שהן צריכין לו, והוא הנקרא איסור מוקצה. שהוקצה [שלא]^א לטלטלו. וכן נר שהדליקו באותה שבת, אע"פ שכבה אסור לטלטלו בין הוא בין השמן שבתוכו, הואיל והוקצה בין השמשות מפני האש שדולק בו הרי הוא מוקצה כל יום השבת, [ואפילו לאחר שכבה]^א, והוא הנקרא מוקצה מחמ' איסור ואסור לטלטלו, ואע"פ שהיה השמן צריך לו להסתפק ממנו. וכן הנר אע"פ שהיה צריך להשתמש בו שום תשמיש, או שהיה צריך למקומו, הרי זה אסור לטלטלו. וכן אם נפל על הבגד אסור לטלטלו משם בשבת אע"פ שהוא צריך לבגד. וכן כלי שהניח עליו מעות מבעוד יום על דעת שיעמדו שם בשבת, הרי עשאו בסיס לדבר האסור [ו]אסור לטלטלו אע"פ שנפלו משם המעות בשבת, והוא נקרא מוקצ' מחמת איסור, ודומה לנר שהדליקו באותה שבת, כמבואר בקונטרס הראיות בפרק האחרון. ולא ייקרא [מוקצה]^א מחמת איסור אלא כשדחה אותו בידים, כגון נר שהדליקו בה באותה שבת וכיוצא בו, אבל אם לא דחה אותו בידים אע"פ שלא היה ראוי מבעוד יום, כגון בהמה שנשחטה בשבת לצורך חולה שחלה [אפי'] בשבת, מותר לטלטלו אפי' לצורך [בריא]^א, כמבואר בקונטרס הראיות^ב בפרק אחרון. אבל נר שלא הדליקו בה באותה שבת, אע"פ שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואע"פ שהוא נר ישן שלחרס שהוא נר מאוס, ואפי' נר שלנפט שהוא מאוס ביותר, הואיל ויש בו תורת כלי מותר לטלטלו לצורך גופו, כגון שהיה צריך לו לכסות בו כלי, וכל זה מבואר בפרק כירה^ג. וכן כל כלי שמלאכתו לאיסור בין שהוא מאוס בין שאינו מאוס מותר לטלטלו לצורך גופו^ד.

הלכה ב. א. לפיכך^ה נוטל אדם קורנס לפצע בו אגוזים, בין שהיה קורנס שלנפחים בין קורנס שלצורפי זהב בין קורנס שלבשמים^ו,

אם רוב בני העיר גוים מותר לרחוץ בה במוצאי שבת [מיד]^ז ואם רוב בני העיר ישראל אסור ישראל לרחוץ בה במוצאי שבת, אלא אם כן ימתין בכדי שייחמו חמין, לפי שבשביל הרוב הוחמה המרחץ. וכן אם היו מחצה ישראל ומחצה גוים צריך להמתין בכדי שייחמו חמין, שמא בשביל ישראל הוחמה. וכל מלאכה שהגוי עושה בשביל ישראל בשבת, בין בחנם בין בשכר, אסור ישראל ליהנות ממנה בשבת, ולמוצאי שבת צריך להמתין בכדי שתיעשה המלאכה. ח. עשה הגוי בשביל ישראל מלאכה שאיסורה מדברי סופרים, כגון שהביא לו מים דרך כרמלית, (מ)[ב]דבר זה נסתפק מו"ה אם הוא מותר לשתותם אותו ישראל ואם לאו, שיש לומר הואיל והוא יכול לילך שם ולשתות מן המים לא גזרו בו שמא יאמר לך והבא כדרך שגזרו בגוי המביא מחוץ לתחום ביום טוב שגם הוא מדברי סופרים, כמו שביאר מו"ה בפסקיו, וכן ביארנו בפרק אין צדין.

פרק י"ז, כל הכלים

הלכה א. א. כל הכלים נטלין בשבת ודלתותיהן עמה, כגון שדה תיבה ומגדל, ואע"פ שנתפרקו דלתותיהן מותר לטלטלם בשבת, לפי שראוי לכסותם על הכלים, ואע"פ שאסור לחברם שם הם ראויין לתשמיש אחר^א. אבל דלתות הבית שנתפרקו אסור לטלטלן, לפי שאין תשמישן אלא אגב קרק' ודומין^ב לאבנים העומדין לבניין. ב. דלת^ג שלשדה תיבה ומגדל נוטלין אותה בשבת ממקומה, שאין בניין וסתירה בכלים בדבר שאינו צריך מעשה אומן, אבל אין מחזירין אותה למקומה שמא יתקע, והתקיעה היא דרך אומנות, ויש בניין וסתירה בכלים בדבר שצריך בו מעשה אומן, כמו שביאר מו"ה וכמבואר בקונטרס הראיות^ד. ג. דלת^ה לול שלתרנגולין אין נוטלין אותו ממקומו ולא מחזירין אותו, לפי שהוא מחובר בקרקע, ויש בניין וסתירה בקרקע אפילו בדבר שאינו צריך מעשה אומן. ד. בימי^ו נחמיה בן חכלייה היה הדור פרוץ והיו מחללין את השבת, שני^ז בימים ההם ראיתי ביהודה

ליתא כאן מדיה: בימי נחמיה, עד כאן. ונכתב להלן בהלכה ב אחרי הדיבור: ומחט גדולה כו' במקום מפתח. 11 המשך המשנה. 12 כל הפוסקים, הר"ח הרי"ף הרא"ש והרמב"ם פכ"ה ה"ז וה"ט וראב"ה סי' רסא

1 משנה קכב, ב. 2 ראה מאירי בפ"י המשנה. 3 בגמ' שם. 4 בכ"פ נוסף: בפ' הבונה. 5 בגמ' שם. 6 קכב, ב. 7 נחמיה יג, טו. 7א ע"פ כ"פ וכ"ש. 8 בכ"פ נוסף: ו. 9 מד, א. 10 בכ"פ